

2. MAATSCHAPPELIJK DRAAGVLAK

In een druk gebruikt gebied als Vlaanderen is ruimte een schaars goed, met veel belanghebbenden en betrokkenen. De projecten van het geactualiseerde Sigmaplan hebben een ruimtelijke impact. Om de Sigmaprojecten op een gedragen manier uit te werken en te begeleiden werd daarom een proces- en projectstructuur uitgetekend. Ook voor het Sigmaproject Cluster Kalkense Meersen werd zo'n projectstructuur opgezet en doorlopen.

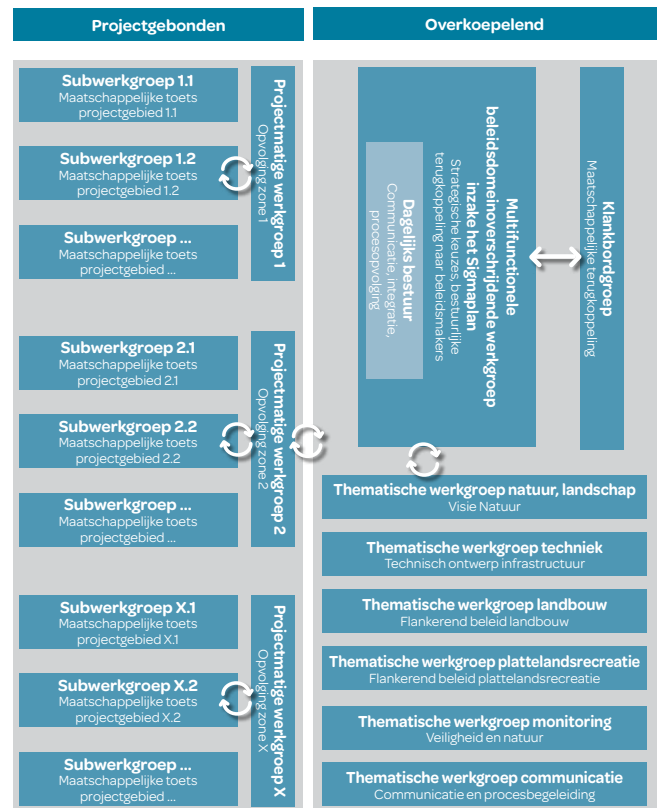
Dit hoofdstuk gaat in op de projectstructuur, de verschillende betrokken actoren en belangen in het project Cluster Kalkense Meersen en de omgang met de doelgroep landbouw. Tot slot geeft dit hoofdstuk een overzicht van de verschillende procedurestappen die doorlopen zijn.

Auteurs: Michaël Van Rompaey (Technum - Tractebel Engineering) en Dominiek Decluyre (Agentschap voor Natuur en Bos)

2.1 Een overlegstructuur op maat

De overlegstructuur die is uitgewerkt op maat van het geactualiseerde Sigmaplan is tweeledig. Enerzijds is er overleg op het overkoepelende niveau. Op dat niveau zijn de globale principes voor alle Sigmagebieden vastgelegd en wordt ook teruggekoppeld over de uitwerking van de verschillende projecten en clusters. In dat overleg zijn de beleidsmakers op Vlaams niveau vertegenwoordigd. In thematische werkgroepen wordt samen met de belangenorganisaties op Vlaams niveau dieper ingegaan op een aantal thema's en daarover worden afspraken gemaakt. Dat zijn de landbouw- en natuurorganisaties, toeristische actoren en verschillende federaties, zoals hengelclubs, jagers, weekendverblijven, ...

Daarnaast wordt er per cluster een overlegstructuur opgestart op het niveau van het project. Die overlegstructuur, de projectmatige werkgroep, bestaat uit een vertegenwoordiging van de betrokken gemeentebesturen en provincie, en de belangrijkste lokale actoren, zoals polderbesturen, landbouworganisaties, natuurverenigingen, ... Voor specifieke thema's worden thematische subwerkgroepen opgericht. Daarin zetelen – naast de lokale overheden – de lokale verenigingen die relevant zijn voor dat thema. Bijkomend wordt rond specifieke onderwerpen ook bilateraal overleg georganiseerd.

Afbeelding 2.1. Overlegstructuur van het geactualiseerde Sigmaplan

2.2 De overlegstructuur toegepast voor de Cluster Kalkense Meersen

Specifiek voor de Cluster Kalkense Meersen, waarvan het project Bergenmeersen een onderdeel is, vonden verschillende overlegmomenten plaats met de betrokken gemeenten. Tijdens een eerste verkennend overleg in het voorjaar van 2006 werd de beslissing van de Vlaamse Regering over het geactualiseerde Sigmaplan toegelicht en het Meest Wenselijk Alternatief (MWeA) voorgesteld. Ook werd ingegaan op het flankerende beleid voor landbouw, waarover de Vlaamse Regering eveneens een beslissing nam. Dat flankerende beleid omvat een pakket maatregelen om de effecten van het project op de landbouwsector en de betrokken landbouwers zoveel mogelijk te milderen. Daartoe startte men in 2006 met de opmaak van het landbouweffectenrapport (LER) (zie § 2.4). In mei 2007 werden de resultaten van het LER toegelicht aan de gemeenten.

Tussen juni en december 2007 werd intensief overlegd met de projectmatige werkgroep en de verschillende thematische werkgroepen. Daarbij werd het inrichtingsvoorstel besproken en uitgewerkt. Bestaande knelpunten en potenties werden daarbij zoveel mogelijk meegenomen.

In november 2007 werden de leden van de verschillende werkgroepen uitgenodigd voor een geleid bezoek aan het proefproject Lippenbroek in Hamme. Zo konden ze van dichtbij kennismaken met het concept van een gecontroleerd overstromingsgebied met gecontroleerd gereduceerd getij (GOG-GGG). Dat concept wordt ook toegepast in het (bestaande) GOG van Bergenmeersen.

Afbeelding 2.2. Geleid bezoek aan het proefproject Lippenbroek

In december 2007 werd het inrichtingsplan voorgesteld aan het grote publiek op een infomarkt in Berlare. Meer dan 300 bezoekers maakten er kennis met de verschillende projecten van de Cluster Kalkense Meersen.

In het voorjaar van 2008 werd het inrichtingsplan verder afgewerkt. Ook de voorbereidingen voor de eerste formele procedurestap, het opmaken van het milieueffectenrapport, werden opgestart. Hoofdstuk 2.4 gaat dieper in op elke formele procedure.

2.3 Betrokken actoren

De gemeente Wichelen, het polderbestuur van de polder Bergenmeersen, de betrokken landbouwers en landbouworganisaties, de natuurorganisaties, evenals de omwonenden (wijk Nederkouter) zijn belangrijke actoren bij het project. Vertegenwoordigers van elk van die actoren werden opgenomen in de overlegstructuur (zie § 2.1).

2.4 Landbouw en onteigeningen

2.4.1 De impact op de landbouwsector

Per definitie liggen de Sigmagebieden aan de Schelde of haar bijrivieren meestal in de voormalige winterbedding. Sinds de middeleeuwen werd de rivier ingedijkt en hebben landbouwers de winterbedding omgezet naar landbouwgrond, vaak in de vorm van hooiland. Enerzijds is de waarde van die gronden voor de moderne landbouw sterk gedaald omdat het relatief kleine percelen zijn, vaak met een hoge grondwaterstand. Anderzijds komt door de omvang van het Sigmaplan een groot areaal van die gronden binnen de projectgebieden te liggen.

Om de inname van landbouwgrond te beperken is er in het Meest Wenselijk Alternatief (MWeA) voor gekozen om aan de meeste projectgebieden zowel een natuur- als veiligheidsdoel toe te kennen. Een aantal veiligheidsinrichtingen, zoals ontpolderingen of GOG-GGG's, zijn echter niet verenigbaar met landbouw. Ook de concentratie van natuurmaatregelen in zogenaamde harde natuurkernen leidt tot verlies aan landbouwgrond. Sommige natuurdoeltypen, zoals de aanleg van rietland en bossen, laten immers geen landbouw meer toe. Andere zones worden ingericht als natte en/of schrale graslanden, waar een natuurbeheer wordt gevoerd dat voor de landbouw maar een beperkte winst kan opleveren.

De keuzes in het MWeA hebben dus als gevolg dat een economische, intensieve landbouwvoering in de projectgebieden onmogelijk wordt. Concentratie van de maatregelen leidt tot een kleinere inname van landbouwgrond, maar ook tot een zwaardere impact voor de

getroffen boeren. De waardedaling voor de eigenaars en gebruikers van die gronden is zo groot dat onteigening hier aangewezen is. Door de omvang van het Sigmaplan wordt een groot aantal boeren getroffen, de ene al meer dan de andere. Daarom werd parallel aan het geactualiseerde Sigmaplan een flankerend landbouwbeleid uitgewerkt. Dat flankerende landbouwbeleid werd samen met het MWeA goedgekeurd door de Vlaamse Regering.

Het flankerende landbouwbeleid gaat uit van onteigening en ontpachting, en formuleert een aantal maatregelen om de impact te verzachten. Enkele van die maatregelen zijn bestaande regelingen; andere maatregelen werden nooit eerder toegepast en in de loop van het proces uitgewerkt. De Cluster Kalkense Meersen diende als testgebied voor de uitwerking van die nieuwe maatregelen. Het aandeel landbouwgronden is in dat gebied immers groot.

2.4.2 Over onteigening en ontpachting

Aan onteigening gaan verschillende stappen vooraf, zoals de opmaak van een gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan (GRUP) en een milieueffectenrapport (MER). Bij de opmaak van het MWeA heeft de overheid aan het geactualiseerde Sigmaplan een 'groot maatschappelijk belang' toegekend, met bovendien een dwingende timing. Aan de hand van die elementen werd een onteigeningsbesluit opgemaakt, dat door de Vlaamse Regering werd goedgekeurd.

De onteigening gebeurt door het Aankoopcomité, een onderdeel van de federale overheid. Het is in België niet de onteigende bezitter van een stuk grond die de gebruiker uitbetaalt. Daardoor moet het Aankoopcomité met beide partijen onderhandelen om tot een akkoord te komen. Dat maakt het onteigeningsproces complex, zeker als het over grote gebieden gaat met een ingewikkelde eigenaarsstructuur en vele gebruikers.

Voor Bergenmeersen gaat het over ongeveer 40 ha grond en ongeveer 125 percelen die onteigend worden. Daarvan is een belangrijk deel ook verpacht aan landbouwers.

Een landbouwer die grond gebruikt zonder dat hij eigenaar is, valt meestal onder de pachtwet. Bij onteigening spreekt men daarom van ontpachting. In eerste instantie krijgt de pachter een 'minnelijk' bod om zich te laten ontpachten. Het Aankoopcomité hanteert hiervoor standaardregels, die het belang van het bewuste stuk landbouwgrond binnen het landbouwbedrijf in kwestie evalueren en er een monetaire waarde aan toekennen: de ontpachtungsvergoeding.

Als de pachter met die vergoeding instemt, spreekt men van 'minnelijke ontpachting'. Als men geen compromis bereikt, wordt een zaak ingeleid bij de vrederechter. De rechtszaak kan gaan over de hoogte van de vergoeding, maar ook over de noodzaak van de onteigening. In dat laatste geval kan de rechter de onteigening of ontpachting nietig verklaren. Dan ontstaat een patstelling, die het project sterk kan vertragen. Daarom is een minnelijke onteigening erg belangrijk.

De maatregelen van het flankerende landbouwbeleid verzachten niet alleen de impact voor de landbouwer; ze stimuleren ook de minnelijke ontpachting. Die maatregelen worden hieronder besproken.

2.4.3 Maatregelen van het flankerende landbouwbeleid

Landbouweffectenrapport

De Vlaamse Landmaatschappij (VLM) onderzocht het effect van het Sigmaplan op de landbouw. Dat deed ze zowel op planniveau als voor de verschillende deelprojecten van het Sigmaplan. De landbouwgevoelighedsanalyse bracht de sectorale impact op planniveau in kaart en bepaalde mee de keuze van de projectgebieden. De impact voor individuele getroffen landbouwers in een specifiek gebied wordt onderzocht in een landbouweffectenrapport (LER).

De VLM stelde in 2007 het landbouweffectenrapport voor de Cluster Kalkense Meersen op. Alle landbouwbedrijven (in de brede zin) werden geënquêteerd. Volgens die studie worden binnen de Cluster Kalkense Meersen in totaal 137 landbouwbedrijven getroffen (Tabel 2.1). Uit het LER blijkt dat de gemiddelde bedrijfs-grootte in dat gebied eerder klein is en de leeftijd van de landbouwers vrij hoog. Omrekening van de data uit 2007 naar 2013 (+6 jaar) toont aan dat de gemiddelde leeftijd van de landbouwers in de Cluster Kalkense Meersen iets meer dan 55 jaar is. Minder dan 40% van de bedrijven is groter dan 40 ha (Tabel 2.3).

Tabel 2.1. Leeftijdsverdeling in de Cluster Kalkense Meersen in 2007

Leeftijdsklasse (2007)	Aantal	%
Onbekend	1	1
< 35	11	8
36-45	36	26
46-55	37	27
56-65	37	27
> 65	15	11
Totaal	137	100

Tabel 2.2. Aandeel landbouwbedrijven in hoofdberoep in de Cluster Kalkense Meersen

	Aantal	%
Hoofdberoep	84	61
Nevenberoep	10	7
Hobby	5	4
Gepensioneerd	14	10
Niet geënquêteerd	24	18
Totaal	137	100

Tabel 2.3. Grootte van de getroffen bedrijven in de Cluster Kalkense Meersen

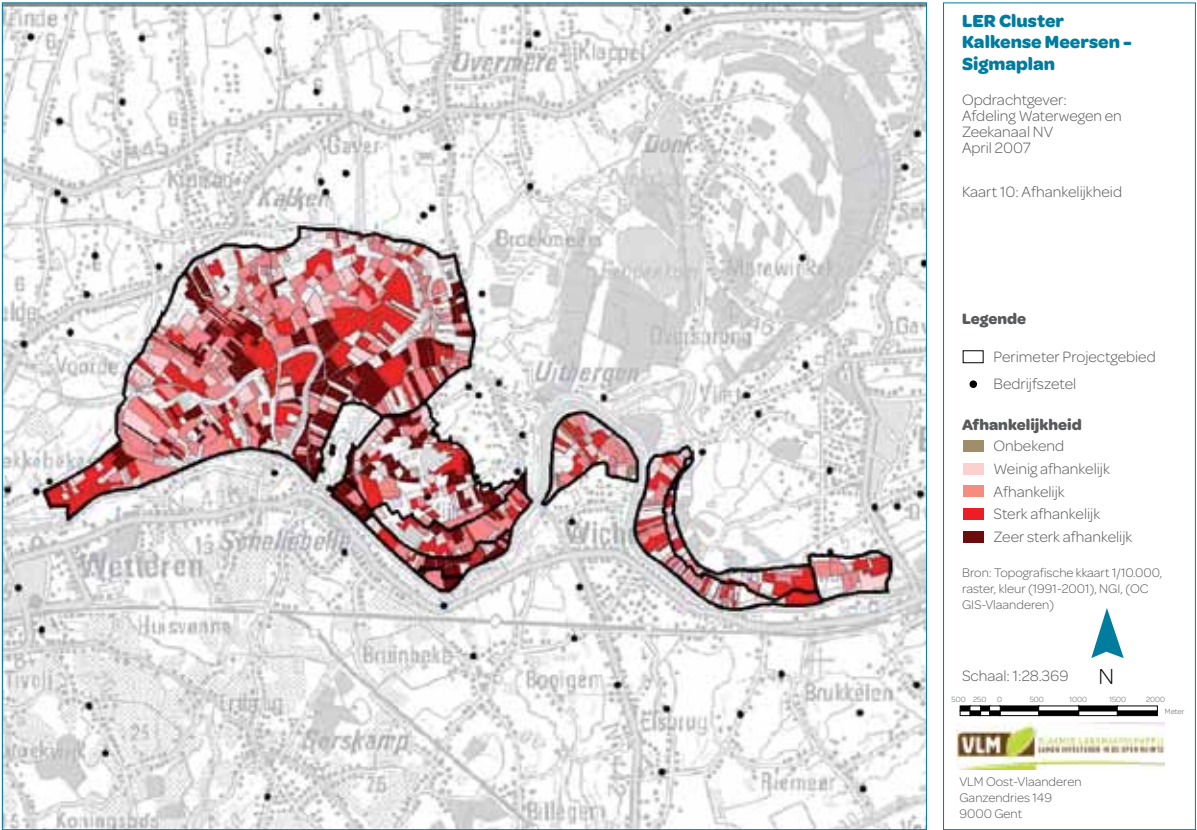
Bedrijfsoppervlak	Aantal	%
< 10 ha	32	23
10-20 ha	24	18
20-40 ha	43	31
40-80 ha	35	26
80-150 ha	1	1
> 150 ha	2	1
Totaal	137	100

Voor elke landbouwer werd een persoonlijke fiche opgesteld met de ligging van zijn percelen en een beschrijving van de karakteristieken van het bedrijf. Dat maakt van het landbouweffectenrapport een van de meest gedetailleerde die ooit werden gemaakt. Door het rapport kan men de landbouwers ook individueel opvolgen.

Bergenmeersen is een klein deelgebied binnen de Cluster Kalkense Meersen. In totaal worden vijftien landbouwers getroffen. Een groot deel van die bedrijven verliest een relatief klein aandeel van zijn gronden (< 20%); voor vier bedrijven is dat echter meer dan 20% (Tabel 2.4). Dat verlies weegt extra door omdat op die gronden, waar een onbeheerd estuarien gebied ontwikkeld wordt, geen medegebruik in het kader van natuurbeheer mogelijk is.

Tabel 2.4. Percentage van het bedrijf dat door de ontwikkeling van Bergenmeersen wordt getroffen

% in Bergenmeersen	Aantal bedrijven
< 20%	8
20-40%	3
40-60%	1
> 60%	0

Afbeelding 2.3. Afhangelijkheid van de landbouwpercelen in de perimeter van het projectgebied zoals weergegeven in het LER

Perimeteraanpassingen

Op basis van de gedetailleerde informatie per bedrijf kon een aantal bedrijven en huiskavels, die in of aan de rand van de projectgebieden liggen, uit de projectperimeter worden gesneden. Die maatregel kan voor een bedrijf een groot verschil maken, maar heeft een sterke impact op het project zelf. Elke perimeteraanpassing (vaak een inkrimping van de projectperimeter) moet men aftoetsen aan de veiligheids- en natuurdoelstellingen. In een aantal gevallen kan een uitsnijding worden gecompenseerd door extra uitbreidingen van de projectperimeter. In de Cluster Kalkense Meersen werd de perimeter ingrijpend aangepast ten behoeve van vijf bedrijven. Netto werd het project ongeveer 25 ha kleiner (2,5%).

Voor Bergenmeersen waren geen perimeteraanpassingen mogelijk, omdat het gebied al in een eerdere fase als GOG bedijkt was. De grenzen lagen hier dus op voorhand vast.

Grondenbank en grondruil

De VLM kreeg als opdracht een grondenbank op te richten met als doel gronden te verwerven om ze later als ruilgrond ter beschikking te stellen. De druk op de gronden in de regio is echter groot. Dat komt door de oprukkende verstedelijking, hobbylandbouwers (bv. paardenhouders) en het intensieve grondgebruik in een aantal sectoren (bv. boomkwekers en de landbouwers zelf). Het effect van de grondenbank is dan ook eerder gering. De grondenbank kon beduidend minder gronden verwerven dan de te onteigenen oppervlakte. Via een verdeelsleutel werden de gronden uit de grondenbank toegekend aan de meest getroffen landbouwers, rekening houdend met hun leeftijd, absolute getroffenheid (in ha) en relatieve getroffenheid (in %).

Financiële stimuli

Om de vrijwillige verwerving van gronden door de grondenbank mogelijk te maken werd een aantal financiële

stimuli ontwikkeld. Zowel eigenaars als gebruikers van gronden kunnen er gebruik van maken.

Voor de eigenaar is er een wederbeleggingsvergoeding van 20%. Die compenseert de notariskosten die gepaard gaan met de investering in nieuwe gronden.

Voor de gebruiker is er – naast de standaard ontpachttingsvergoeding – een wijkersstimulus van 2000 euro per ha bij minnelijke ontpachting. Dat is een nieuwe stimulus die specifiek in het kader van het flankerende landbouwbeleid voor het Sigmaplan werd ontwikkeld.

Bedrijfsverplaatsing

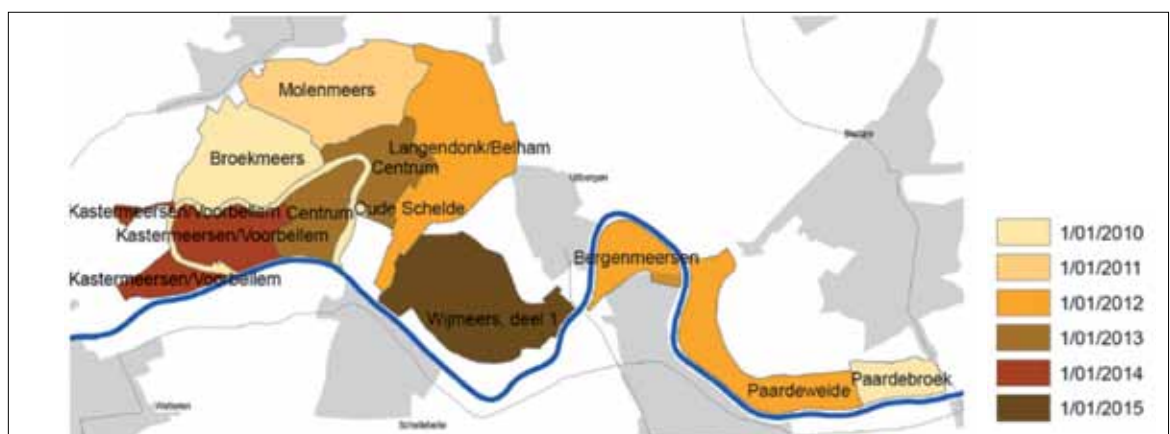
De meest ingrijpende maatregel is het verplaatsen van een landbouwbedrijf. Die kan worden toegepast als de landbouwer kan aantonen dat het project zijn bedrijfsvoering in die mate aantast dat die niet meer rendabel kan zijn.

In de Cluster Kalkense Meersen werd één bedrijf verplaatst. Als gevolg hiervan kwam in de projectgebieden een aanzienlijk aantal percelen vrij, naast een aantal percelen ruilgrond. Dat proces verliep vrij moeizaam, waarbij duidelijk werd dat de methodiek voor de maatregel 'bedrijfsverplaatsing' nog onvoldoende gekend was.

Naar aanleiding van die case werd later een protocol voor bedrijfsverplaatsing opgesteld. Dat protocol beschrijft de voorwaarden waaraan de vertrekkende landbouwer moet voldoen en welke vergoedingen de uitvoerende overheid hiertegenover moet stellen. Het protocol zal worden overgenomen bij andere grote projecten van de Vlaamse overheid.

Fasering

Door de omvang van het geactualiseerde Sigmaplan is het onmogelijk dat alle onteigeningen in een projectgebied gelijktijdig gebeuren. Dat proces neemt enkele

Afbeelding 2.4. Fasering volgens het GRUP

jaren in beslag. Dat wil zeggen dat enige sturing mogelijk is: sommige percelen zijn direct nodig (bv. voor dijk-bouw); andere delen kunnen ook op een later moment onteigend en ontpacht worden (bv. de buik van een overstromingsgebied). Door die fasering kan een aantal landbouwers enkele jaren uitstel krijgen.

De Cluster Kalkense Meersen was het eerste gebied waarvoor zo'n fasering werd ingevoerd. De fasering werd meegenomen in alle relevante processen, tot en met het GRUP. Sommige boeren kregen zo een uitstel van vijf jaar. Gezien de leeftijd van de landbouwers is dat een betekenisvolle ingreep.

Dienstenconvenanten

De beslissing van de Vlaamse Regering over het geactualiseerde Sigmaplan omvatte ook de uitwerking van 'dienstenconvenanten' voor getroffen landbouwers. Dat nieuwe instrument werd in de Cluster Kalkense Meersen verder uitgewerkt en toegepast. Het is een volledig nieuw gegeven binnen het flankerende landbouwbeleid.

De maatregel omvat een overgangsregeling, met een dubbele doelstelling. Ten eerste gaat men ervan uit dat de landbouwer enige tijd nodig heeft om ofwel zijn bedrijfsvoering aan te passen, ofwel om andere gronden te kopen met het geld van de ontpachting. Een overgangsregeling is daarom wenselijk.

Ten tweede wordt in het kader van de natuurontwikkeling, op enkele uitzonderingen na, gestreefd naar een vershraling van de bodem. De nagestreefde natuurdoeltypen ontwikkelen zich alleen in omstandigheden waar de concentraties aan stikstof en fosfor beduidend lager zijn dan op intensief beheerde landbouwpercelen. Aan de natuurontwikkeling gaat dus een vershralingsbeheer vooraf. Ook hier is een overgangsregeling wenselijk.

De vershraling wordt gerealiseerd met een maaibeheer (het hooien van gras). Na het stopzetten van de bemesting kan men daarbij een productiedaling verwachten. De 'sweetspot', waarbij voor het natuurbeheer de vershraling ver genoeg is gevorderd om een gespecialiseerd beheer in te stellen, valt samen met het moment waarop de opbrengst voor de landbouwer economisch niet langer interessant is. Er wordt geschat dat dat na ongeveer vijf jaar optreedt.

Op basis van dat uitgangspunt werd aan de getroffen landbouwers een verlenging van het gebruik van hun percelen voor een periode van vijf jaar aangeboden. Een maaibeheer wordt opgelegd met als doel zoveel mogelijk plantenmateriaal van het perceel te halen. Hiertegenover staat een beperkte financiële tegemoetkoming van

maximaal 355 euro per ha per jaar (of 1675 euro per ha over vijf jaar).

Die maatregel kent een groot succes in de Cluster Kalkense Meersen, maar wordt niet toegepast in Bergenmeersen. Het gebied krijgt immers een estuariene invulling, waarbij geen plaats is voor maaibeheer.

Gemak van betaling

Landbouwers die gronden verliezen die ze vroeger pachtten, kunnen dat verlies compenseren door nieuwe gronden aan te kopen. Het bedrag dat zij ontvangen voor de ontpachting is echter lager dan de kostprijs van een nieuw, equivalent stuk grond. Dat betekent dat de landbouwer gedwongen wordt tot een extra investering. Voor een deel wordt die investering gecompenseerd door een regeling met 'gemak van betaling' (lage rente, uitstel van betaling).

Pachtaanvaardingsstimulus

Een andere maatregel die in het kader van het Sigmaplan werd uitgewerkt, is de pachtaanvaardingsstimulus. Die stimulus wordt uitgekeerd aan eigenaars van vrije gronden die bereid zijn een pachter te aanvaarden. Met die maatregel wordt het verplaatsen van pachters gestimuleerd. De vergoeding is even hoog als de wijkersstimulus (2000 euro per ha). In dit geval wordt echter geen wijkersstimulus betaald (de pachter wordt verplaatst, maar verliest geen grond). Daarom kost de maatregel niet extra.

In de praktijk wordt echter weinig gebruik gemaakt van die maatregel. Dat komt wellicht omdat door de hoge gronddruk weinig pachtvrije gronden beschikbaar zijn.

Vergoedingen voor productieverlies

In een beperkt aantal projectgebieden blijft landbouw wel mogelijk, bijvoorbeeld in een GOG zonder specifieke natuurdoelen. De frequentie van de overstromingen is laag (van een- tot tweemaal per jaar tot eenmaal om de 50 jaar). Bovendien treden die GOG's meestal in de winterperiode in werking. In dat geval kan de landbouwactiviteit blijven. De geleden schade wordt vergoed.

2.5 Procedures en inspraak

Om de projecten van het geactualiseerde Sigmaplan op het terrein te realiseren worden verschillende stappen doorlopen. Hoofdstukken 2.1 en 2.2 beschrijven hoe en met welke partijen het inrichtingsplan werd opgemaakt dat invulling geeft aan de doelstellingen op het vlak van veiligheid en natuur. Dat inrichtingsplan vormde het sluitstuk van een eerste, informele fase. Tot op dat moment werd er immers nog geen enkele formele procedure opgestart of doorlopen.

In een tweede fase worden verschillende formele procedures doorlopen:

- opmaak van een milieueffectenrapport (MER),
- opmaak van een gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan (GRUP),
- opmaak van een onteigeningsplan,
- aanvraag van een stedenbouwkundige vergunning.

In elk van die procedures is inspraak mogelijk. Dat houdt in dat wettelijk geregeld is op welk moment de bevolking kennis kan nemen van de plannen en ook weet wanneer inspraak gegeven kan worden. Aanvullend hebben Waterwegen en Zeekanaal NV en het Agentschap voor Natuur en Bos werk gemaakt van projectbrochures en projectnieuwsbrieven om het geplande project en de stand van zaken op regelmatige basis te communiceren. Elke formele inspraak werd daarenboven geflankeerd door een laagdrempelige infomarkt voor het grote publiek.

In het milieueffectenonderzoek worden de verwachte milieueffecten van het project in kaart gebracht. Conform de MER-procedure werd de kennisgeving in juni 2008 ter inzage gelegd bij de betrokken gemeentebesturen. De te onderzoeken aspecten en de gehanteerde methodiek per discipline werden hierbij omschreven. Na de periode van inspraak heeft de dienst Mer van de Vlaamse overheid de adviezen en opmerkingen van de bevolking gebundeld tot richtlijnen. Op basis van die richtlijnen heeft het team van MER-deskundigen het eigenlijke MER opgesteld. Het MER werd door de dienst Mer goedgekeurd op 11 juni 2010. Het GRUP past de juridische bestemming van de Cluster Kalkense Meersen aan, zodat het inrichtingsplan kan worden gerealiseerd. In overeenstemming met de wetgeving werd het voorontwerp-RUP voor advies voorgelegd aan alle betrokken overheidsinstanties. Het ontwerp-RUP werd onderworpen aan een openbaar onderzoek (juni-augustus 2009). Naar aanleiding van dat openbaar onderzoek werd op 19 juni 2009 een infomarkt georganiseerd. Het RUP werd op 26 maart 2010 definitief vastgesteld door de Vlaamse Regering.

Vervolgens werden de verschillende ingrepen van het inrichtingsplan, dat de basis vormde voor het milieueffectenonderzoek en het ruimtelijk uitvoeringsplan, technisch verder uitgewerkt. Op basis van dat technische ontwerp werd de stedenbouwkundige vergunning aangevraagd (25 juni 2010). Ook vond een openbaar onderzoek plaats en werd op 17 juni 2010 een infomarkt voor het brede publiek georganiseerd.

Het onteigeningsplan voor Bergenmeersen werd op 23 januari 2008 gepubliceerd in het *Belgisch Staatsblad*. In april 2013 had Waterwegen en Zeekanaal NV bijna alle percelen in Bergenmeersen verworven. Nadat de

stedenbouwkundige vergunning voor Bergenmeersen werd afgeleverd (4 februari 2011), kon de voorbereiding van de uitvoering van de werken starten. Zo werd een bestek voor de uitvoering van de werken opgemaakt, dat in 2010 openbaar werd aanbesteed. De werken werden in 2012 toegewezen aan aannemer Herbosch-Kiere uit Antwerpen.

2.6 Flankerend recreatiebeleid en minder hinder

Tijdens de diverse inspraakmomenten brachten zowel burgers als de lokale besturen een aantal knelpunten onder de aandacht. Voor die punten werd al tijdens de planfase van het project naar oplossingen gezocht. Zowel aspecten van een betere recreatieve ontsluiting als mitigerende maatregelen naar de bevolking toe werden overwogen. De gekozen oplossingen bleken vaak aspecten van beide problematieken te omvatten. Ze worden hier daarom samen behandeld.

2.6.1 Muggenrug

Het terrein had voor de inrichting als GOG-GGG een profiel waarbij de laagst gelegen delen nabij de ringdijk lagen. Met die terreinomstandigheden zou bij GGG-werking het diepste water dicht bij de ringdijk en dus ook bij de woningen liggen. Als er tussen de getijden poelen zouden achterblijven, zouden dat kweekplaatsen voor muggen kunnen worden. Dat bleek voor een aantal mensen uit de aanpalende wijk een heel concrete vrees.

Hieraan werd tegemoetgekomen door het terreinprofiel van het GOG-GGG grondig aan te passen. Stagnerend water ter hoogte van de ringdijk werd vermeden door de aanleg van een verhoogde zone tegen de dijkteen aan. Die structuur kreeg al snel de naam 'muggenrug'. De muggenrug is voldoende hoog zodat die enkel bij de extreemste getijden onder water komt. Stagnerend water ter hoogte van de dijk zal dus niet meer voorkomen. De woningen zijn daardoor verder van het water en eventuele muggen verwijderd.

2.6.2 Grondaanvoer tijdens de werken

De versteviging van de bestaande ringdijk naar Sigma-normen houdt een verhoging en een verbreding van die dijk in. Hiervoor is heel wat bouw materiaal (zand, vette grond) nodig. Transport over de weg met vele honderden vrachtwagenritten is een ernstige belasting voor de omliggende dorpen. Hiertegen kwam protest van de lokale besturen. De aanleg van een extra muggenrug vergroot dat probleem nog. Er werd gevraagd om zoveel mogelijk

gebruik te maken van aanvoer via het water of grondwinning ter plaatse om transport over de weg te vermijden.

De oplossing werd gevonden in de aanleg van de kreekaanzet (zie Afbeelding 4.3). Ter hoogte van de GGG-sluis wordt een gracht gegraven die bij GGG-werking de functie van hoofdkreek kan vervullen. Door het graven van zo'n kreekaanzet wordt de uitstroom van het water vergemakkelijkt en het ontstaan van een krekenspatroon bevorderd. Het graven van een brede, diepe kreek zou een groot volume grond kunnen opleveren en wegtransport vermijden.

Vanuit het archeologische onderzoek bleek echter dat een aantal zones in het gebied beter gespaard kon blijven door de aanwezigheid van artefacten (zie hoofdstuk 5). Als oplossing werd een kreekaanzet ontworpen met een westelijke en oostelijke arm. Zo kan men de archeologisch gevoelige delen van het gebied vermijden. De westelijke kreek werd bovendien breed en diep uitgevoerd, zodat men zoveel mogelijk bouwstof kon winnen voor de dijk aanleg en de bouw van de muggenrug.

2.6.3 Wandelinfrastructuur

Samen met het ontwerp van de kreekaanzet werd nagedacht over de toegankelijkheid van het gebied. De ervaring met het proefproject Lippenbroek leert dat een werkende GGG-sluis enerzijds een hoge belevingswaarde heeft voor passanten. Anderzijds gaven de omwonenden aan dat ze de inkijk vanaf de verhoogde ringdijk in hun huizen en tuinen aanvoelen als een schending van hun privacy.

Er werd een plan opgemaakt voor de recreatieve ontsluiting. Daarbij werden alle vormen van recreatie geweerd van de ringdijk. Doorgaand wandel- en fietsverkeer op de overlooptdijk blijft wél mogelijk en wordt versterkt.

Om het gebied toegankelijk te maken voor wandelaars werd een vlonderpad ingepland. Dat pad volgt de oostelijke kreek vanaf de oostelijke hoek van het GOG-GGG (aansluiting met kerkhof Wichelen) tot de GGG-sluis en steekt via een brug de oostelijke kreek over. Het vlonderpad loopt tegenover de sluis uit in een platform; van daar kan men de inwatering volgen en heeft men een panoramisch uitzicht op het GGG (zie Afbeelding 3.9). De recreatie concentreert zich dus rond de GGG-sluis en de oostelijke kreek. Centraal in het gebied ontstaat zo de nodige rust voor de aanwezige broedvogels, wat op zich een nieuwe aantrekkingspool kan zijn voor vogelliefhebbers (zie hoofdstuk 8).

Afbeelding 2.5. Het vlonderpad in Bergenmeersen met brug over de oostelijke kreekarm

Het pad is breed uitgevoerd en maakt een monumentale indruk. Vanuit Wichelen is het ook toegankelijk voor rolstoelen. Reeds kort na de aanleg van het vlonderpad bleek er een grote appreciatie te bestaan bij de lokale bevolking, vogelkijkers en het gemeentebestuur van Wichelen. Het GOG-GGG kan door zijn unieke karakter en het vlonderpad een extra trekpleister worden voor de gemeente. Op termijn wordt hier een leerpad aangelegd met informatie over de veiligheids- en natuurfuncties van het gebied. Een vogelkijkwand is daarbij ook een van de opties.

2.6.4 Fietsinfrastructuur

De overlooptdijk maakt deel uit van recreatieve routes langs de Schelde, maar wordt ook druk gebruikt als functionele verbinding tussen Wichelen en Wetteren, bijvoorbeeld door schoolgaande jeugd.

De aansluiting met de N416 was voor de inrichting als GGG onbestaand; fietsen moesten via een steile trap naar boven geduwd worden. Dat vormde een ernstig knelpunt voor het fietsverkeer.

Bij de aanleg van de nieuwe ringdijk kwam er een nieuwe fietshelling, zodat de weg langs de Schelde nu aansluit op de N416 ter hoogte van Uitbergenbrug. Dat is een aanzienlijke verbetering voor het doorgaande fietsverkeer. Op termijn zal zowel op rechter- als linkeroever een ononderbroken fietsverbinding ontstaan voor functionele en recreatieve doeleinden.

2.6.5 Vuilroosters

De Schelde bevat drijvend materiaal van diverse oorsprong: rietstengels, takken en helaas ook afval (plastic). Dat materiaal is voor het grootste deel niet wenselijk in het GOG-GGG. Zo kunnen takken de sluisen blok-

keren en de GGG-werking verstoren. Voor de veiligheid moeten ze worden geweerd. De omwonenden gaven bovendien aan dat zij drijvend plastic en andere 'vervuiling' als erg storend ervaren. Zij wilden geen 'vuilnisbak' aan hun achterdeur.

Op de sluis plaatste men daarom aan beide zijden vuilroosters. De breedte van de openingen is een compromis dat rekening hield met het tegenhouden van vuil, het vermijden van verstopping en de vispasseerbaarheid.

2.7 Referenties

- **Brochure Onteigening (2009)** / www.sigmaplan.be/nl/files/download/Onteigeningen.pdf
- **Brochure Flankerend Landbouwbeleid (2010)** / www.sigmaplan.be/nl/files/download/Brochure%20Flankerend%20landbouwbeleid.pdf

Afbeelding 2.6. Recreatieplan Bergenmeersen